

Rječotvorba leksičkih inovacija u Ilirskim narodnim novinama

Stupar, Isidora

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:912490>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Isidora Stupar

**Rječotvorba leksičkih inovacija u *Ilirskim narodnim
novinama***

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Isidora Stupar
Matični broj: 0009066413

Rječotvorba leksičkih inovacija u *Ilirskim narodnim novinama*

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Kristian Novak

Rijeka, 2016.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ILIRSKE NARODNE NOVINE (odnosno Novine horvatzke)	2
2.1. Ilirski pokret	3
2.1.1. Početci pokreta i glavni ciljevi	3
2.1.2. Gramatička i leksikografska djela u ilirskom dobu	5
3. TEORIJSKI OKVIR	7
3.1. Leksičke inovacije	7
3.2. Neologizmi	7
3.3. Oživljenice	9
3.4. Tvorba riječi i tvorbeni načini	9
5. ANALIZA	16
6. ZAKLJUČAK	28

1. UVOD

Cilj je ovoga rada prikazati rječotvorne modele leksičkih inovacija koje su se pojavljivale u Narodnim novinama u razdoblju od 1835. do 1843. godine.

Godina 1830. označava početak ilirskog pokreta. Pet godina kasnije, pod uredništvom Ljudevita Gaja, koji je bio smatran pokretačem i ideologom ilirskog pokreta (Novak 2012: 317), počele su izlaziti *Novine horvatzke*. Sljedeće godine mijenjaju naziv u *Ilirske narodne novine* i izlaze do 1843. kada je zabranjeno ilirsko ime. Hrvatska je u to vrijeme bila pod vladavinom Austrijskog Carstva te je tada započelo intenzivnije obogaćivanje leksika hrvatskog jezika novim riječima i izrazima. Ilirci su znali da je najbolji i najefikasniji način za obogaćivanje leksika objavljivanje novina na hrvatskom jeziku kojima će čitateljstvu biti omogućen izravan dodir s leksičkim inovacijama. Međutim, kako većini tamošnjeg stanovništva hrvatski jezik nije bio u potpunosti razumljiv, u tekst su ubacivani prijevodni ekvivalenti najčešće na njemačkom ili latinskom jeziku. Drugim riječima, kad god bi se u tekstu pojavila leksička inovacija ili, rjeđe, oživljenica, u zagradama se pojavljivao izraz na spomenutim jezicima kako bi ih čitateljstvo moglo razumjeti. U teorijskom dijelu rada definirani su pojmovi leksičkih inovacija i oživljenica te je predstavljena podjela tvorbenih načina prema različitim autorima. Iščitavajući leksičke inovacije iz Novina u razdoblju od 1835. do 1843. godine prikupljen je korpus koji sadržava 267 leksičkih inovacija. Rječotvorni načini primarni su fokus ovog istraživanja.

2. ILIRSKÉ NARODNE NOVINE (odnosno Novine horvatzke)

Godine 1835. pod uredništvom Ljudevita Gaja u Zagrebu počinju izlaziti *Novine horvatske* i književni prilog *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska* i to na kajkavskome. Već sljedeće godine mijenjaju svoj naziv u *Novine ilirske*, odnosno *Danicu ilirsku* i počinju se izdavati na štokavskome književnom jeziku. (Novak 2012: 97). I *Novine* i *Danica* pojavile su se tako sa starim pravopisom i na kajkavskome što se pojedincima koji su bili oduševljeni Gajevom grafijom nije svidjelo te se u desetom broju *Danice* 1835. godine pojavio Antun Mihanović sa svojom *Horvatskom domovinom* pisanom Gajevom grafijom i na štokavskom narječju. S druge strane, u *Novinama* se grafijska reforma pojavljuje tek 1836. godine. (Vince 2002: 217). O tome će poslije u radu biti još riječi. Godine 1838. Gajeva tiskara počela je s radom. Novine su izlazile dvaput tjedno. U njoj se od tada, osim Gajevih novina, tiskaju i publicistička, književna i stručno-znanstvena djela.¹ Naziv Novina ponovno se mijenja 1843. godine kada je zabranjeno ilirsko ime. Od tada počinju izlaziti pod nazivom *Narodne novine*, a pod tim imenom izlaze i danas.² *Novine* i *Danica* izlaze do 1849. godine. Gaj je nakon ponovnog izdavanja 1853. godine pokušao još jednom 1865. godine, ali bez uspjeha. (Novak 2012: 97). Ljudevit Gaj prodao je *Narodne novine* hrvatsko-slavonskoj Zemaljskoj vladi 1868. godine. Urednik *Novina* od 1835. do 1836. bio je Antun Mažuranić, od 1836. do 1837. Dragutin Rakovac, od 1838. do 1840. Vjekoslav Babukić, od 1841. do 1846. Bogoslav Šulek, a od 1846. do 1849. Dimitrija Demeter. No, bez obzira na to, Ljudevit Gaj bio je taj koji je donosio sve važne odluke ili barem imao značajan utjecaj na njih. (Novak 2012: 322).

Upravo pokretači *Novina* i *Danice* na štokavskom narječju osjetili su teškoću leksikografskih nedostataka kada ih je trebalo ispunjavati političkim vijestima i drugim informacijama, a nudili su im se samo njemački, a ne i hrvatski odgovarajući izrazi. Njemački je jezik bio dominantan jezik srednjih i viših slojeva, dok je hrvatski u to vrijeme bio još nestandardiziran i nije nudio leksik za opisivanje suvremenih političkih i društvenih fenomena. Kada se govorilo o političkim stvarima manjkali su im hrvatski izrazi za najobičnije političke pojmove. Iz tog razloga se godine 1835. pojavljuje u *Danici* pri kraju godišta *Sbirka nekih rječih, koje su ili u gornjoj ili u donjoj Ilirii pomanje poznane* na dvadeset i dvije strane u dva stupca te protumačene latinski i njemački. Smatra se da je tu zbirku sastavio Antun Mažuranić. (Vince 2002: 258).

¹ <https://www.nn.hr/hr/o-nama/iz-povijesti/>

² Ante Gavranović, *U borbi za nacionalni identitet*, MEDIANALI - znanstveni časopis za medije, novinarstvo, masovno komuniciranje, odnose s javnostima i kulturu društva, 2013.

Što se tiče uloge njemačkog jezika u hrvatskim pokrajinama, on je u Vojnoj krajini bio zapovjedni jezik i jezik školstva, a u Civilnoj Hrvatskoj bio je jezik viših slojeva stanovništva. Školovanje visokoobrazovanih ljudi na sveučilištima u Beču, Grazu i Salzburgu pridonosilo je da njemački jezik u javnom životu dobije veću ulogu po praktičnosti od latinskog jezika. U preporodno doba njemački je jezik dominirao, a narodni jezik se s teškoćama probijao u sve domene javnog života. (Novak 2012: 65). Upravo ta dominacija ostavila je traga i u Novinama što će biti vidljivo u glavnom dijelu ovoga rada, odnosno u analizi leksičkih inovacija. S druge strane latinski jezik u hrvatskim zemljama ostaje službenim jezikom do 1847. godine. Hrvatskoj je političkoj eliti latinski bio sredstvo obrane od mađarizacije, jer je mađarski nacionalni program bio usmjeren pretvaranju Ugarske u Mađarsku i zamjeni latinskog jezika mađarskim kao jednim službenim za sve pokrajine Translajtanijske. Latinskom jeziku nedostajalo je žive govorničke osnove te on zbog toga i nije mogao biti prisutan u javnom životu kao što su bili njemački i hrvatski, ali vidljiva je prisutnost latinskog u znanstvenom i književnom djelovanju iliraca (Novak 2012: 70, 72)., što će također biti jasnije predstavljeno u analizi rada.

2.1. Ilirski pokret

2.1.1. Početci pokreta i glavni ciljevi

Još u pretpreporodnom razdoblju u hrvatskih pisaca prevladavala je težnja za jednim književnim jezikom. Tridesetih godina javljaju se već djela koja sve jasnije nose u sebi spoznaju o štokavštini kao rješenju zajedničkog književnog jezika za sve Hrvate. U sjeverozapadnim hrvatskim krajevima u kojima se upotrebljavao kajkavski književni jezik sve se više približava štokavštini te se ona, iako još nije bila normirana, sve više nametala.

Ilirce su sačinjavali najvećim dijelom studenti različitog socijalnog podrijetla koji su studirali u Zagrebu, Grazu, Pešti i Beču. Na čelu im je bio Ljudevit Gaj. (Novak 2012: 77). Do pojave ilirskog pokreta došlo je zbog sve većeg mađarskog pritiska koje se očitovalo uvođenjem mađarskog kao službenog jezika za sve zemlje Translajtanijske. (Novak 2012: 82). Glavni cilj ilirskog pokreta bio je stvaranje zajedničkog jezika za sve Ilire, odnosno, za Hrvate, Srbe, Slovence i Bugare. Ilirizam je među Hrvate unio spoznaju da oni nisu malen narod ograničen na tri kajkavske županije, već da sačinjavaju s ostalim Južnim Slavenima veliki ilirski narod. (Vince 2002: 207). Ideja narodnosti smatrana je kao individualnost koja se

izražavala vlastitim jezikom i vlastitom kulturom. (Vince 2002: 208). Južnoslavensku su projekciju identiteta ilirci u kasnijim fazama pokreta sve više sužavali. Dominantnom je postala ona koja ujedinjuje žitelje Trojedne kraljevine, Hrvatske, Slovenije i Dalmacije.

Podrazumijevalo se da jedinstven književni jezik ne može postojati bez jedinstvene grafije i jedinstvenog pravopisa. To je, naravno, shvaćao i mladi Ljudevit Gaj koji je predstavio novu grafiju u svojem najpoznatijem djelu *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisanja pravopisanja* iz 1830. godine. Kao polazište poslužile su mu grafijske reforme Pavla Vitezovića. Obojica u svojim grafijama sadržavaju dijakritičke znakove, ali među njima, naravno, postoje razlike. (Vince 2002: 212). Gaj nije prihvatio najprošireniju slavonsku grafiju, nego je sastavio grafiju zasnovanu na dijakritičkim znakovima po češkom uzoru. To znači da je od Čeha usvojio dijakritički način bilježenja, a ne iste znakove iz njihove grafije, jer Poljaci, Česi, Moravci, Slovaci nemaju tildu kao grafijsko rješenje. (Moguš 1993: 142). On, naime, odbacuje digrame te umjesto njih predlaže grafeme iznad kojih se nalazi tilda kao znak za palatalnost (č, đ, ģ, ĩ, ñ, š, ž). Poticaj za grafički izgled slova dobio je Gaj iz domaćeg izvora. (Moguš 1993: 142). Po njegovoj reformi za svaki se glas upotrebljava samo jedan znak, a ne dva ili tri. (Vince 2002: 217). Vjekoslav Babukić, o kome će biti još govora, počeo je pisati Gajevom grafijom, no pri osnivanju *Novina* i *Danice* nije se odmah uvela Gajeva grafija. Spomenut ću još i Gajev članak *Pravopisz* iz 1835. godine koji djelomično odstupa od rješenja što ih je iznio u *Kratkoj osnovi*. Prihvaća poljsko ć koje nije postojalo u *Kratkoj osnovi*, što se i podrazumijeva, jer je pisana kajkavskim narječjem. Također, mijenja tildu u kvačicu kod grafema č, ž, š, a umjesto ranijih jednoslova đ, ģ, ĩ, ñ odlučuje se za dj', gj', lj', nj'. Time se zapravo nije ništa promijenilo, jer se j' sa zarezm razlikuje od j s točkom te ima istu funkciju kao tilda.. Također, iz istog razloga u *Kratkoj osnovi* nije postojao ni grafem ě, ali suprotno očekivanjima Gaj je uveo fonem đ koji nije svojstven kajkavskome narječju. (Novak 2012: 125).

Već sam spomenula temeljni cilj iliraca, a to je ujedinjenje svih južnih Slavena i uspostava jedinstvenog književnog jezika. Problem je bio što hrvatska književnost nije pisana samo na jednom narječju, nego i na kajkavskom i na štokavskom, dok se čakavsko narječje više ne upotrebljava u književnosti. Kajkavsko narječje obuhvaćalo je sjevernu Hrvatsku, dok je u drugim hrvatskim pokrajinama prevladavala štokavština. (Vince 2002: 220). Upravo ta nejedinstvenost jezika i različiti pravopisi bili su problem koji je trebalo riješiti.

Malo po malo, pisci su se počeli priklanjati štokavskom narječju, a to su činili i kajkavski pisci koji su shvaćali da je zbog malobrojnosti neprimjereno da njihovo narječje postane općim književnim jezikom. Postojao je, naravno, otpor štokavskom narječju od strane

nekim kajkavskih pisaca, ali on je bio neznatan. Ilirci kajkavci pisali su kajkavski do 1836. godine. (Vince 2002: 225). Kada se govori o preuzimanju štokavskog narječja kao zajedničkog jezika južnih Slavena, ne misli se pritom na preuzimanje pučkog štokavskog govora, već na stvaranje modificiranog književnog jezika na bazi štokavštine s elementima kajkavštine i čakavštine kako bi ostali narodi mogli lakše prihvatiti taj jezik. Ovu činjenicu bilo bi najbolje potkrijepiti sljedećim Gajevim riječima koje je u svojoj knjizi istaknuo i Vince: „U Iliriji može samo jedan jezik pravi književni biti; njega netražimo u jednom mjestu, ili u jednoj državi, nego u čeloj Iliriji...U tom velikom vertu (bašča) ima svagdi prekrasnog cvětja: saberimo sve što je najboljega u jedan věnac, i od naroda našeg věnac nigda nepovene, nego će se u napredak sve obilnie i krasnie kititi.“ (Vince 2002: 235).

2.1.2. Gramatička i leksikografska djela u ilirskom dobu

Zagrebačka filološka škola nastavlja se na tradiciju ilirskih gramatičara, a glavni joj je cilj ujediniti tri hrvatska narječja u idiomu temeljenom na štokavskom narječju s elementima kajkavskog i štokavskog. (Novak 2012: 134). Vjekoslav Babukić sa svojom gramatikom *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga* i Antun Mažuranić sa svojim djelom *Temelji ilirskog i latinskog jezika za početnike* najznačajniji su gramatičari zagrebačke filološke škole i glavni poticatelji da se štokavsko narječje proširi i na kajkavsko područje. (Vince 2002: 254).

Osim pravopisnih i gramatičkih pitanja koja su se nametala ilircima, postojala su i leksička koja ću detaljnije predstaviti i objasniti. U preporodno doba počinje se osjećati manjak rječnika za suvremene potrebe te se javlja potreba za izdavanjem dvojezičnih ili trojezičnih rječnika koji bi zadovoljili novonastale potrebe. (Vince 2002: 257). Ljudevit Gaj sam je za sebe bilježio pojmove za koje nije bilo odgovarajućih naziva. Te leksikografske bilješke većinom su pisane kajkavskim narječjem i starom grafijom što bi značilo da su možda pisane u razdoblju kad Gaj još nije uspostavio novu grafiju, niti odgovorio na pitanje izbora jednog narječja za temelj nadregionalnog književnog jezika.

Iako je bio slab i neoriginalan, u kontekstu leksika, trebalo bi spomenuti prvi rječnik tiskan u ilirsko doba. To je Richter-Ballmann-Fröhlichov *Ilirsko-nemački i nemačko-ilirski rukoslovník* iz 1839. i 1840. godine pisan starom grafijom. (Vince 2002: 260). Daleko važnijim smatra se njemačko-hrvatski rječnik Ivana Mažuranića i Jakova Užarevića – *Deutsch-illirisches Wörterbuch* iz 1842. godine. U tom rječniku ima određen broj bohemizama preuzetih iz tadašnje publicistike, npr. *lučba*, *časopis*, *kiselik*, *obzor* i sl. Te su se

riječi toliko prilagodile našem jeziku da ih nije bilo potrebe ni označavati kao bohemizme. To je smatrao i Bogoslav Šulek kada je 1874. izašao njegov *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja*.³ Kada se govori o Šuleku treba spomenuti i druga njegova ostvarenja i doprinose na leksičkoj razini, a to su *Njemačko-hrvatski rječnik* iz 1860. godine i *Jugoslavenski imenik bilja* iz 1879. Šulek je u velikoj mjeri pridonio stvaranju hrvatskih stručnih terminologija. Zbog njegova inzistiranja na uporabi hrvatskih tvorbenih modela i posuđivanju iz drugih slavenskih jezika (najčešće češkog i slovačkog), postoje mišljenja da ilirsku jezičnu koncepciju i zagrebačku filološku školu obilježava purizam, ali treba spomenuti i da je njegovim radom u hrvatski jezik ušlo i puno internacionalizama. (Novak 2012: 137). Trebalo bi navesti još i *Ilirsko-njemačko-talijanski mali rječnik* Josipa Drobnića. Bio je podrijetlom Slovenac i oduševio se ilirizmom. Svojim je rječnikom htio pomoći Slovencima koji bi prihvatili ilirski jezik kako bi im služio za svakidašnju upotrebu. (Vince 2002: 274).

³ U našem jeziku možemo pronaći i mnoštvo drugih riječi preuzetih iz češkog ili napravljenih prema češkom uzoru, poput: *toplomjer, vodomjer, parobrod, vodovod, čitanka, kutomjer* i sl.

3. TEORIJSKI OKVIR

3.1. Leksičke inovacije

Leksičke inovacije su nove riječi u jeziku motivirane potrebom da se imenuju novi predmeti, pojmovi i pojave, a riječ je o sposobnosti leksika da se prilagodi i odgovori na nove situacije uvjetovane povijesnim, društvenim i kulturnim promjenama te znanstvenim i tehnološkim dostignućima.⁴ Više riječi o inovacijama slijedi u nastavku rada.

3.2. Neologizmi

Termin neologizam nastao je od grčkog pridjeva *néos* u značenju *nov* i imenice *lógos* u značenju *riječ/izraz*. Označava novu riječ ili izraz koji su nastali prema pravilima tvorbe riječi te je uvijek riječ o riječima i izrazima koji još nisu zabilježeni u rječnicima.⁵

Vesna Muhvić-Dimanovski u svojoj je knjizi *Neologizmi: problemi teorije i primjene* detaljno i sustavno definirala neologizme, predstavila njihovu podjelu, načine njihova stvaranja i sl. Prilikom definiranja neologizma navela je kao problem neujednačenost i neodređenost postojećih definicija. Ipak, sve se definicije uglavnom slažu u nekim temeljnim odrednicama. Navodi nekoliko definicija različitih lingvista. Prema Rikardu Simeonu, neologizam je jezična novotvorevina, novo iskovana i još ne općenito prihvaćena riječ ili izraz; kovanje i upotreba starih riječi u novom značenju; riječ, izraz, konstrukcija koja je nedavno ušla u jezik. Th. Lewandowski smatra kako je neologizam nova tvorenica, novostvorena riječ; nova riječ odnosno novi izraz koji se u razgovornome jeziku još nije potpuno udomaćio. Prema G. Mouninu neologizam je nova riječ, novo značenje neke, već postojeće, riječi, ali također posuđenica (ne samo iz stranog jezika nego i žargona pojedinih društvenih skupina); napokon i riječ koja je ponovno oživjela. (Muhvić-Dimanovski 2005: 3). Neologizam se promatra i shvaća kao nova riječ, dok je istodobno dvojbeno hoće li se ona leksikalizirati. Takvu tezu zastupa i Thea Schippan⁶ koja kaže da se neologizmi prihvaćaju i postaju elementi jezičnog blaga ili ubrzo nestaju iz upotrebe. Nije nužno da svaka nova riječ postane i sastavnim dijelom leksika nekog jezika. (Muhvić-Dimanovski 2005: 3, 4).

⁴ Snježana Bralić, Maja Bezić, Maja Bilić, *Leksik svijeta rada: Nove riječi za nove trendove*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, 2016.

⁵ Snježana Bralić, Maja Bezić, Maja Bilić, *Leksik svijeta rada: Nove riječi za nove trendove*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, 2016.

⁶ Thea Schippan njemačka je lingvistica, najpoznatije djelo joj je *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*

Glavni razlozi zbog kojih dolazi do proširivanja leksičkog inventara nekog jezika su sljedeći: pojava novih pojmova, predmeta ili pojava kojima treba dati ime; novi nazivi kao dodatak već postojećima⁷; povijesni, politički i drugi.

Bitno je napomenuti da se leksički inventar neologizmima ne obogaćuje ravnomjerno, jer potreba za novim riječima nije jednaka u svim životnim segmentima. Veća je, na primjer, u području tehnike, nego u području glagola koji označuju osnovne ljudske djelatnosti koje su oduvijek postojale. (Muhvić-Dimanovski 2005: 4).

André Martinet smatra kako pojava novih potrošnih dobara dovodi do nastanka novih imenovanja; sve veća podjela rada ima za posljedicu stvaranje novih naziva koji odgovaraju novim funkcijama i novim tehnikama. To ide pod ruku s gubljenjem naziva koji označavaju napuštene predmete i tehnike. (Muhvić-Dimanovski 2005: 4).

Neologizmi se dijele na denominativne i stilističke. Većina neologizama pripada prvome tipu. Taj tip neologizama ne polazi od estetskih načela što je svojstveno ponajprije novim riječima koje za potrebe nekog književnog djela stvara sam autor, nego iz potrebe da se u komunikaciji izrazi neko novo iskustvo. (Muhvić-Dimanovski 2005: 6).

Neologizmi su svjedoci društvenog razvoja pojedinih sredina. Jasno pokazuju kako su jezik te komunikacija i društvo usko vezani. Kao leksička kategorija, neologizmi su, s jedne strane posljedica krajnjeg jezičnog purizma, a s druge strane predstavljaju otvorenost jezika prema stranim utjecajima. (Muhvić-Dimanovski 2005: 9).

Najveći problem pri određivanju što jest neologizam, a što nije predstavlja vrijeme proteklo od usvajanja neke strane riječi u jezik, ili njezinog stvaranja ako se radi o riječi građenoj od domaćih elemenata. Postavlja se pitanje na koji način ćemo utvrditi je li nešto dovoljno novo da bude proglašeno neologizmom. Određivanje starosti pojedine riječi subjektivna je pojava, jer ovisi o generacijskim razlikama. Te razlike se posebno primjećuju kod oživljenica koje su dobro poznate starijim generacijama, koje su ih upotrebljavale prije no što su prebačene iz aktivnog vokabulara u pasivni. (Muhvić-Dimanovski 2005: 61).

Upravo utvrđivanje je li određena riječ u Novinama neologizam ili pak oživljenica bit će glavni metodološki problem u analizi korpusa ovoga rada.

Za kraj bih još navela najčešće načine stvaranja neologizama. Jedan od češćih načina stvaranja novih riječi je uporaba domaćih prefikasa i sufikasa ili imeničkih i pridjevskih dijelova složenica koji, u određenoj situaciji, mogu postati iznimno produktivni u sustavu

⁷ Pod novim nazivima kao dodacima već postojećima misli se na ekspresivne nazive (derogativne, vulgarne, eufemističke, šaljive i sl.); stilističke (žargon, formalni/neformalni, razni registri); pragmatičke faktore (jezična ekonomija, estetski razlozi, pomodni trendovi, trenutačna inspiracija i sl. (Muhvić-Dimanovski 2005: 4).

tvorbe riječi nekog jezika. Neologizmi reproduciraju postojeće tvorbene modele i analogijom se na taj način dobiva velik broj novih riječi građenih prema određenom predlošku. (Muhvić-Dimanovski 2005: 97). U hrvatskom jeziku u tvorbi se novih riječi rabe sufiksi, a u analizi rada predstaviti ću i navesti koji su to najčešći sufiksi prisutni u tvorbi novotvorenica.

3.3. Oživljenice

Opći se leksik hrvatskog standardnog jezika dijeli na aktivni i pasivni leksik. Između aktivnog i pasivnog leksika postoji prijelazni sloj s nekoliko skupina leksema koji danas ne pripadaju u cijelosti ni aktivnom ni pasivnom leksiku pa čine tzv. leksik na prijelazu. Tu, između ostalih, pripadaju oživljenice i već spomenuti neologizmi (novotvorenice). Oživljenice se definiraju kao leksemi koji su promjenom društveno-političkih okolnosti prešli u pasivni leksik, ali se poslije društveno-političkih promjena ponovno vraćaju u aktivni leksik.⁸ Primjeri oživljenica su: *županija, prosvjed, časnik, putovnica, domovnica* i sl.

Vesna Muhvić-Dimanovski definira oživljenice kao ponovno oživjele domaće riječi koje su zbog različitih razloga dulje vrijeme potiskivane ili čak zabranjivane za uporabu. Premda stare po svojem postanku, one su ipak nove za mnoge generacije suvremenih korisnika. (Muhvić-Dimanovski 2005: 63).

3.4. Tvorba riječi i tvorbeni načini

U hrvatskom jeziku postoje različiti tipovi podjele tvorbenih načina s obzirom na pojedine autore koji su pisali o tome. U radu ću predstaviti podjele prema *Tvorbi riječi* Stjepana Babića, potom, prema autoricama Branki Tafri i Petri Košutar te njihovom članku *Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku*, prema *Gramatici hrvatskoga jezika* autora Josipa Silića i Ive Pranjkovića te prema *Hrvatskoj gramatici* Eugenije Barić i suradnika.

Za početak treba reći nešto o samoj tvorbi riječi kao jezikoslovnoj disciplini. Stjepan Babić navodi kako tvorba riječi označuje jezičnu pojavu kojom u jeziku postaju nove riječi na osnovi dosadašnjega rječničkog blaga. Ona ujedno označuje i jezikoslovnu disciplinu koja se bavi proučavanjem načina, obrazaca i tipova postanka novih riječi. Tvorba riječi kao jezikoslovna disciplina, kaže Babić, pripada leksikologiji, znanosti o rječničkom blagu, i po tome zapravo ne bi išla u gramatiku. To objašnjava na sljedećem primjeru: netvorbena

⁸ Liljana Butković, *Metodički model obradbe vremenske raslojenosti leksika*, *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, svibanj 2008.

imenica *kost* jednako će se vladati kao i tvorbeni *slabost* koja je izvedena od *slab+ost* s obzirom na činjenicu da riječi jednako ulaze u morfološko-sintaktičke odnose bez obzira na postanak. S druge strane, ako se riječi tvore po određenom mehanizmu, na primjer, kao *slabost* tvori se i mnogo ostalih imenica: *hrabrost*, *mršavost*, *razigranost* i slično, tada i tvorba riječi ide u gramatiku jer gramatika zapravo proučava jezične mehanizme. (Babić 2002: 23, 24).

Autorice u svom članku također smatraju kako se tvorba riječi može promatrati i kao dio gramatike i kao dio leksikologije te dodaju definiciju koju su preuzele od Branka Kune⁹ koji kaže: „*Tvorba riječi, rječotvorje ili derivacijska morfologija, grana je jezikoslovlja koja predstavlja poveznicu između morfologije (fleksijske) i leksikologije, a zadaća joj je opisati kako se morfemi udružuju u riječ, odnosno opisati koje se tvorbene jedinice i obrasci primjenjuju u nastanku riječi. Zbog sličnih značenjskih zakonitosti i svojstava te činjenice da je ona jedan od načina proširivanja leksičkog sustava, tvorba se riječi određuje i kao dio leksikologije.*“

Što se tiče tvorbenih načina u hrvatskom jeziku, oni su, kao što je već rečeno, različito predstavljeni. Započet ću s prikazom podjele prema Babićevoj *Tvorbi riječi*. Za početak bi valjalo spomenuti kako postoje tvorbene i netvorbene riječi. Da bi se moglo govoriti o tvorbi u suvremenom jeziku, potrebno je da postoji tvorbeni obrazac koji se sastoji od najmanje dviju riječi povezanih dvojnomo vezom, glasovnom i semantičkom. Babić za primjer uzima riječ *kestenast* (*kesten + ast*). Riječ od koje se u tvorbi polazi naziva se *osnovna riječ* ili *osnovnica*, a riječ koja je tvorbom nastala naziva se *tvorena riječ* ili *tvorenica*. (Babić 2002: 25). U ovom kontekstu treba definirati i preobliku. Njome se provjerava koja je riječ tvorbeni. Preoblika je opis značenja u kojem se ono dovodi u vezu s drugom riječi što se nalazi u glasovnome sustavu ispitivane riječi. Upravo se time zadovoljava uvjet da veza između osnovne riječi i tvorenice mora postojati i na izraznoj i na sadržajnoj razini.¹⁰ (Babić 2002: 33).

Babić je tvorbene načine podijelio u dvije osnovne skupine: *izvođenje* ili *derivacija* i *slaganje* ili *kompozicija*. Izvođenje definira kao način tvorbe u kojoj nova riječ nastaje od osnove jedne riječi, od jedne osnove. Najčešće nova riječ nastaje tako da se iza osnove dodaje

⁹ Branko Kuna profesor je na Filozofskom fakultetu u Osijeku gdje predaje teoriju jezika i tvorbu riječi u hrvatskom jeziku na dodiplomskom studiju, a na Područnom odjelu u Vinkovcima je predavao i suvremeni hrvatski književni jezik.

(preuzeto s: <https://tkojetko.irb.hr/znanstvenikDetalji.php?sifznan=7137&podaci=biografija>)

¹⁰ Primjer preoblike: *ljetni* (koji se odnosi na ljetno) gdje je riječ *ljetni* tvorenica, a riječ *ljetno* osnovna riječ

tvorbeni formant¹¹, npr. *mlad + ić > mladić* ili *stol + ni > stolni*. Tvorbeni formant koji se dodaje iza osnove jedne riječi naziva se *sufiks* ili *dometak*, a takva tvorba *sufiksalna tvorba* ili *sufiksacija*. Sufiksalna je tvorba najkarakterističniji način tvorbe u hrvatskom jeziku jer prevladava u cijeloj tvorbi. (Babić 2002: 38). S druge strane slaganje definira kao način tvorbe u kojoj nova riječ nastaje od osnova dviju ili više riječi, od dviju ili više osnova. Tvorenicama nastala slaganjem naziva se složena riječ, složenica ili kompozit. Najčešće su složenice od dviju osnova: *sjeverozapad*, *parobrod*, *romanopisac* i sl. Složenice od triju osnova vrlo su rijetke: *staropetrovoselski*, *ranobrončanodobni* i sl. Prema načinu postanka složenica razlikujemo nekoliko vrsta slaganja: čiste složenice, složeno-sufiksna tvorba, srašćivanje, polusloženice.

Čiste složenice su složenice u kojima kao drugi dio dolazi samostalna riječ, npr. *brodogradnja*, *romanopisac*, *sjeverozapad* i sl.

Složeno-sufiksnom tvorbom nastaju složenice koje nastaju na način da se pri slaganju istodobno dodaje i sufiks, npr. *čudotvorac*, *zemljopis*, *ženomrzac* i sl.

Srašćivanje je tvorbeni način u kojem dolazi do spajanja dviju riječi u složenicu, npr. *blagdan* (<*blag dan*), *Očenaš* (<*Oče naš*), *zlurad* (<*zlu rad*) i sl. Riječi nastale na ovaj način nazivaju se sraslice.

Polusloženicama se nazivaju dvije riječi koje kada se združe u jednu izgube samo neke gramatičke osobine, a svaka zadrži svoj naglasak, uglavnom i svoje značenje. Pišu se sa spojnicom kako bi se označila njihova polusloženost, npr. *spomen-ploča*, *lovor-vijenac*, *rak-rana* i sl.

Prefiksnu tvorbu definira Babić kao poseban način slaganja riječi kada je u prvom dijelu složenice prijedlog ili niječnica *ne*, npr. *poslušati*, *nagovoriti*, *nečovjek* i sl. Za čistu prefiksnu tvorbu karakteristično je da prefiksi dolaze na cijelu riječ i da tvorenicama ostaje u istoj kategoriji u kojoj je i osnovna riječ.

Prefiksno-sufiksna tvorba je način tvorbe u kojem nova riječ nastaje tako da se uz prefiks istodobno dodaje i sufiks, npr. *bez nade > beznadan*, *bez zemlje > bezemljaš*, *bez brige > bezbrižan* i sl.

Prefiksno-složena tvorba rijedak je tvorbeni način. Javlja se u tvorenicama kad se istodobno dodaje prefiksi slažu dvije osnove, npr. *o-malo-važiti* (učiniti da što malo važi).

Babić navodi još i tvorbu skraćenica. Takav način tvorbe novih riječi u našem je književnom jeziku rijedak. Nova riječ nastaje tako da se druga riječ skрати, npr. *auto*, *kino*, *Tin* od

¹¹ Tvorbeni dio riječi, dodaje se na korijen ili osnovu te se dobiva riječ određenog značenja i određene vrste (preuzeto s: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>)

automobil, kinematograf, Augustin. Češće su u hrvatskom jeziku složene skraćenice. One nastaju od jednog ili više početnih glasova, od početnih slogova ili miješanim načinom od riječi višečlanoga pojma: npr. *Ina* < *Industrija nafte*, *Zet* < *Zagrebački električni tramvaj*, *Nama* < *Narodni magazin* i sl. U toj je tvorbi tvorben samo način, a tvorenice su većinom netvorbene riječi te je ta tvorba ograničena samo na tvorbu vlastitih imenica.

Babić izdvaja još načine bliske tvorbi (granična područja) te kaže kako često nove pojmove označujemo i posebnim načinima koji su veoma bliski tvorbi, ali ih zbog toga što se pri tome ne javljaju posebne tvorbene jedinice ili zbog drugih razloga, ne ubrajamo u tvorbu u užem smislu. Iz tog razloga ću ih samo nabrojati: unutarinja tvorba, preobrazba, prijenos značenja, višečlani izrazi, jezično stvaranje, potencijalne riječi, individualna tvorba, terminološka tvorba. (Babić 2002: 45 – 55).

Autorice članka *Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku* tvorbene načine podijelile su na sljedeći način. Iznose kako u svjetskom jezikoslovlju postoje dva stajališta. Prema jednom, sufiksacija i prefiksacija podređene su pojmu derivacije odnosno izvođenja, a prema drugom, one su usporedni rječotvorni tipovi. Ako se riječ tvori od jedne osnove pomoću prefiksa, npr. *pre* + *dobar* ili sufiksa, npr. *rib* + *lji*, sufiksacija i prefiksacija spadaju pod izvođenje (derivaciju), a ako se riječi tvore od dviju ili više osnova, spadaju pod slaganje, npr. *nogomet* + *aš*, *o* + *bjelodaniti* jer im ono prethodi. S obzirom na činjenicu da sufiksi i prefiksi mogu sudjelovati i u izvođenju i u slaganju, ali i združeni u prefiksarno-sufiksnoj tvorbi, sufiksaciju i prefiksaciju treba tretirati kao usporedne rječotvorne tipove.

Smatraju kako postoje razilaženja u dosadašnjim istraživanjima rječotvorja i to ponajprije u pitanjima je li prefiksacija slaganje ili izvođenje, je li srašćivanje zapravo slaganje i sl. Također, napominju kako postoje neslaganja u definicijama, u navođenju broja tvorbenih načina. Kao razlog tome, navode problem miješanja razredbenih kriterija, odnosno problem njihove neizgrađenosti. Stoga daju svoje shvaćanje rječotvorja i to kroz različite vrste razredbe ovisno o razredbenom kriteriju: prema tvorbenoj motivaciji, prema strukturi riječi, prema tvorbenim sredstvima, prema porijeklu, prema vrsti tvorbenog procesa, prema broju tvorbenih osnova te prema rezultatu tvorbe. Izdvojit ću kriterij prema rezultatu tvorbe i navesti po jedan primjer za svaki rezultat: izvedenice (*gradski*), složenice (*gornjogradski*), kraćenice (*crtić*), posuđenice (*menadžer*), prevedenice (*slovnica*), oživljenice (*bojnik*), sastavljenice (*boktepitaj*), višerječnice (*lijepa kata*), promjenjenice (*pògledati-poglédati*),

naličnice (*igroteka* kao *datoteka*), onimi (*Višnja*), eponimi (*penkala*), homonimi (*1. park, 2.park*)¹².

Detaljnije opisuju problem nejasnog statusa srastanja i sraslica u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi. Navode kako je srašćivanje u Babića uz izvođenje i slaganje treći rječotvorni tip što smatram netočnim, jer Babić, kao što sam prethodno navela u njegovoj analizi tvorbenih načina, jasno naglašava kako razlikuje dva osnovna načina tvorbe: izvođenje (derivaciju) i slaganje (kompoziciju) te srašćivanje svrstava pod slaganje. (usp. Babić 2002: 46). Autorice potom iznose kako srastanje ne izlučuju u poseban rječotvorni tip nego ga ubrajaju u slaganje, koje se može, ovisno o kriteriju dalje dijeliti na podtipove. To bi značilo da se zapravo slažu s Babićem. Hrvatski jezikoslovci, nastavljaju autorice, dosta su raspravljali o tome koje sastavnice grade složenicu i sraslicu i kako ih razgraničiti pa se zaključuje da složenicu grade najmanje tri sastavnice: prva punoznačna osnova, druga spojnik –o–, a treća samostalna riječ, dok sraslicu čine dvije sastavnice bez spojnika, od kojih prva može biti ili osnova ili riječ, a druga je nužno riječ.¹³

Ono u čemu se autorice ne slažu s Babićem jest gledanje na preobrazbu, odnosno konverziju kao na tvorbeni način kojim se ne izvodi nova riječ, nego već postojeća prelazi iz jedne vrste u drugu. Čim su dvije riječi, objašnjavaju autorice, a konverzijom se uz postojeću dobiva nova riječ, jedna je motivirajuća, a druga je motivirana, dakle motivirana se izvodi iz motivirajuće.¹⁴

U gramatikama je podjela nešto drugačija. Prvo ću predstaviti podjelu prema gramatici Josipa Silića i Ive Pranjkovića. Na početku iznose kako se riječi izvode iz već postojećih riječi te navode primjere. Imenice se izvode iz imenica (imeničkih osnova), iz glagola (glagolskih osnova), iz pridjeva (pridjevnih osnova) itd., a glagoli iz glagola (glagolskih osnova), iz imenica (imeničkih osnova), iz pridjeva (pridjevskih osnova) itd. (Silić-Pranjković 2005: 146). Podjelu tvorbenih načina izvršili su tako što su predstavili tvorbu glagola, imenica, pridjeva i priloga, a unutar tih tvorbi predstavili tvorbene načine.

Glagoli se tvore samo prefiksima i samo sufiksima te zajedno prefiksima i sufiksima. Drugim riječima, glagoli nastaju prefiksalsnom tvorbom, npr. *izbaciti, razgraditi, iščistiti* i sl., sufiksalsnom tvorbom, npr. *čitati, metnuti, darivati* i sl. te prefiksalsno-sufiksalsnom tvorbom, npr. *objasniti, predočiti, zaustiti* i sl. (Silić-Pranjković 2005: 146).

¹² Branka Tafra, Petra Košutar, *Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku*, Suvremena lingvistika, lipanj 2009.

¹³ Branka Tafra, Petra košutar, *Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku*, Suvremena lingvistika, lipanj 2009.

¹⁴ Branka Tafra, Petra Košutar, *Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku*, Suvremena lingvistika, lipanj 2009.

Imenice se tvore sufiksima i prefiksima, a iz toga onda slijedi da se tvore i sufiksoidima i prefiksoidima¹⁵ i na taj način utvrđuju se značenjske skupine imenica, recimo, imenice koje znače naseljeno mjesto, imenice koje znače stanovnika naseljenog područja, djelatnost, djelatnika, stanje, trpitelja stanja, mjesto, sredstvo, itd. (Silić-Pranjković 2005: 152, 153).

Pridjevi nastaju sufiksalsnom tvorbom, prefiksalsnom tvorbom, prefiksalsno-sufiksalsnom tvorbom te složeničkom tvorbom, npr. *znanstven(Ø) + o + istraživačk(i) > znanstvenoistraživački*; *crven(Ø) + o + bijel(Ø) > crveno-bijel* i sl. U prvom primjeru pridjevna složenica naziva se jednopojmovnom, a u drugom primjeru dvopojmovnom. (Silić-Pranjković 2005: 173 – 177).

Prilozi se tvore sufiksalsnom tvorbom, prefiksalsnom tvorbom te prefiksalsno-sufiksalsnom tvorbom. (Silić-Pranjković 2005: 179).

I, na kraju, treba predstaviti i podjelu prema gramatici Eugenije Barić i suradnika. I u ovoj gramatici se, kao i kod Babićeve tvorbe razlikuju dva temeljna tvorbena načina – izvođenje i slaganje. U izvođenje spadaju: sufiksalsna tvorba, prefiksalsna tvorba, prefiksalsno-sufiksalsna tvorba, a u slaganje: složeno-nesufiksalsna tvorba ili čisto slaganje, složeno-sufiksalsna tvorba, srastanje, tvorba složenih skraćenica te kao poseban tvorbeni način – preobrazba. (Barić 1997: 293).

I u ovoj se gramatici pojavljuje podjela tvorbe riječi na tvorbu imenica, pridjeva, glagola i priloga kao i u gramatici Silića i Pranjkovića, ali uz neke razlike. Recimo, kod tvorbe imenica se uz sufiksalsnu tvorbu, prefiksalsnu tvorbu i prefiksalsno-sufiksalsnu tvorbu, detaljno prikazuje i složeno-nesufiksalsna tvorba (čisto slaganje) te složeno-sufiksalsna tvorba. Isto je tako i kod tvorbe pridjeva, dok se kod tvorbe priloga, uz sufiksalsnu tvorbu, prefiksalsnu tvorbu i prefiksalsno-sufiksalsnu tvorbu navode još i slaganje i srastanje.

Nakon navedenih stavova autora o tvorbi riječi može se zaključiti da se svi autori slažu oko toga da tvorba riječi ne obuhvaća sve vrste riječi, već samo imenice, glagole, pridjeve i priloge, jer kako Babić kaže: „*Koliko među zamjenicama, brojevima, prijedlozima i veznicima i ima tvorbenih riječi, to ih je samo nekoliko i tipovi više nisu plodni.*“ (Babić 2002: 15). Što se tiče podjele tvorbenih načina, svi su ih autori predstavili i opisali, neki detaljnije i preglednije, neki sažetije. U analizi svoga rada najviše sam se koristila Babićevom *Tvorbom riječi* te *Hrvatskom gramatikom* Eugenije Barić i suradnika.

¹⁵ Sufiksoid je dio riječi koji se pojavljuje iza korijena u različitim riječima s istim značenjem koji se ponaša kao sufiks, a prefiksoid je dio riječi koji se pojavljuje ispred korijena u različitim riječima s istim značenjem koji se ponaša kao prefiks. (Silić-Pranjković 2005: 153).

4. METODOLOGIJA

Cilj ovog rada je sustavno prikazati rječotvorbu leksičkih inovacija u Novinama u razdoblju od 1835. do 1843. godine te provesti njihovu tvorbenu analizu.

Prikupljanje korpusa leksičkih inovacija odvijalo se na sljedeći način. Najprije sam iščitavala leksičke inovacije, krenuvši, od prvog izdanja Novina (*Novine horvatzke*). Znak da se u tekstu nalazi leksička inovacija bio je prijevodni ekvivalent u zagradi koji je čitateljstvu služio za bolje razumijevanje teksta o čemu je u uvodnom dijelu rada već bilo govora. Iščitavala sam prvih deset brojeva od tri godišta Novina (1835. – 1838.) te prvih pet brojeva Novina od 1839. do 1843. godine. Na taj sam način skupila korpus od 267 leksičkih inovacija. Pratila sam, pritom, u kojem se postotku izdanja pojavljuju leksičke inovacije, u kojem postotku brojeva, odnosno članaka se pojavljuje barem jedna leksička inovacija te koliki je prosječan broj leksičkih inovacija po izdanju i po pojedinom članku. Odredila sam i kojim vrstama riječi pripadaju leksičke inovacije u korpusu. Nakon što sam dobivene riječi tvorbeno raščlanila, odredila sam kojim tvorbenim načinima su nastale te koja su tvorbena sredstva najčešća. Prilikom određivanja je li neka riječ uz prijevodni ekvivalent doista leksička inovacija ili pak oživljenica, nailazila sam na nedoumice, što sam već navela kao problem kada je u teorijskom dijelu rada bilo govora o oživljenicama. Za provjeru mi je poslužio *Hrvatski jezični korpus* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.¹⁶ Kao jedan od kriterija klasifikacije leksičkih inovacija u korpusu bio je i jezik iz kojeg potječe prijevodni ekvivalent u zagradi, odnosno objasnidbenica, čime sam došla do podatka iz kojeg se jezika najviše posuđivalo. Na taj sam način razvrstala riječi u tri tablice koje će biti predstavljene u analizi rada. Leksičke inovacije bit će prikazane onim redoslijedom kojim sam ih nalazila u Novinama.

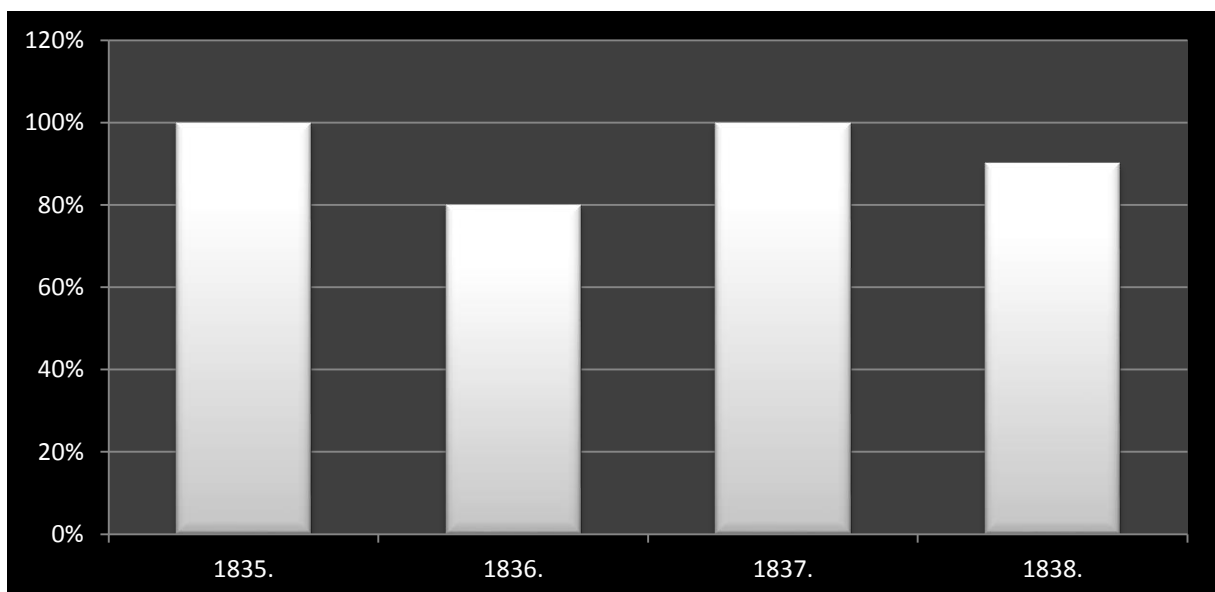
¹⁶ <http://riznica.ihj.hr/philologic/Cijeli.whizbang.form.hr.html>

5. ANALIZA

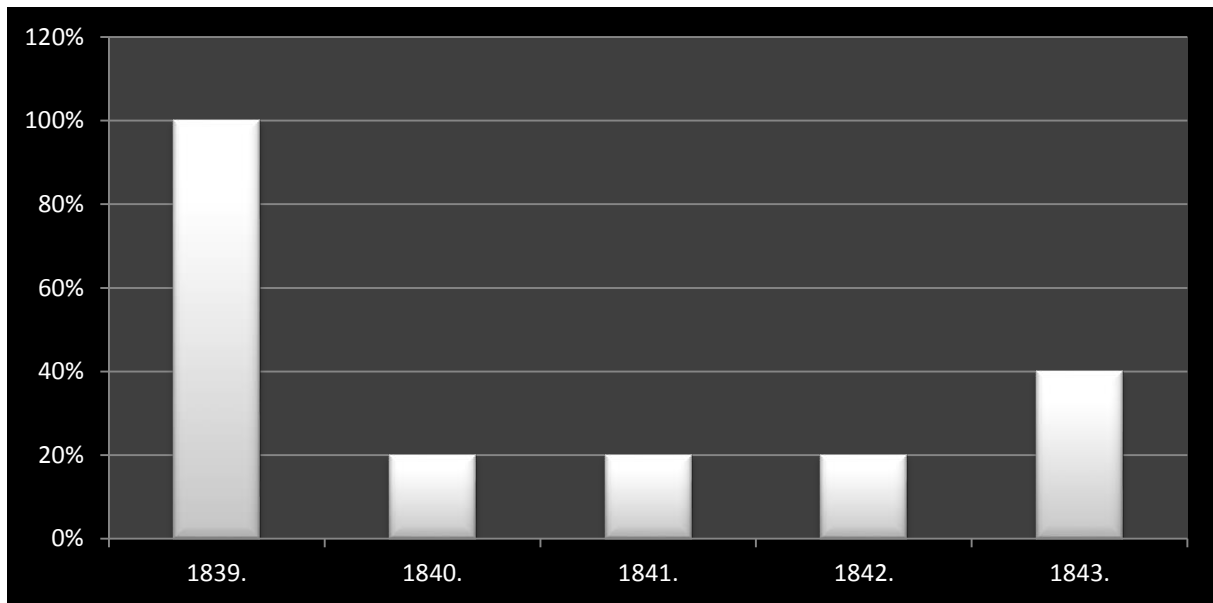
Analizu korpusa leksičkih inovacija započeo ću statističkim podacima. Proučavala sam i iščitavala leksičke inovacije iz Novina u razdoblju od 1835. do 1843. godine, od toga prvih deset brojeva (1835. – 1838.) te prvih pet brojeva (1839. – 1843.). Primjetila sam da se leksičke inovacije pojavljuju u svakom godištu Novina, ali ne pojavljuju se u svakom članku po godištima. Postotak članaka u kojima se pojavljuje barem jedna leksička inovacija prikazat ću grafički.

Prva slika prikazuje u kojem se postotku članaka pojavljuje barem jedna leksička inovacija u razdoblju od 1835. do 1838. godine uzevši u obzir prvih deset članaka, a druga slika prikazuje postotak pojavljivanja barem jedne leksičke inovacije u razdoblju od 1839. do 1843. godine uzevši u obzir prvih pet članaka. Dakle, od ukupno šezdeset i pet obrađenih članaka (1835. – 1843.), barem jedna leksička inovacija pojavljuje se u četrdeset i sedam članaka, odnosno u 72% članaka.

Slika 1.

Slika 2.

Prosječan broj leksičkih inovacija po izdanju je trideset, dok je prosječan broj leksičkih inovacija po članku prikazan na trećoj slici. Treba napomenuti kako su drugi i treći članak 1838. godine identični pa sam za treći članak računala kako se ne pojavljuje niti jedna leksička inovacija. U zadnjim trima godištima broj inovacija znatno je opao te su 1840. godine zabilježene samo dvije leksičke inovacije u četvrtom članku Novina; 1841. godine zabilježena je samo jedna inovacija u drugom članku Novina; 1842. godine isto zabilježena samo jedna inovacija i to u prvom članku; a 1843. godine zabilježene tri leksičke inovacije (dvije u četvrtom i jedna u petom članku). Opet napominjem da se ova statistička analiza odnosi samo na prve brojeve Novina.

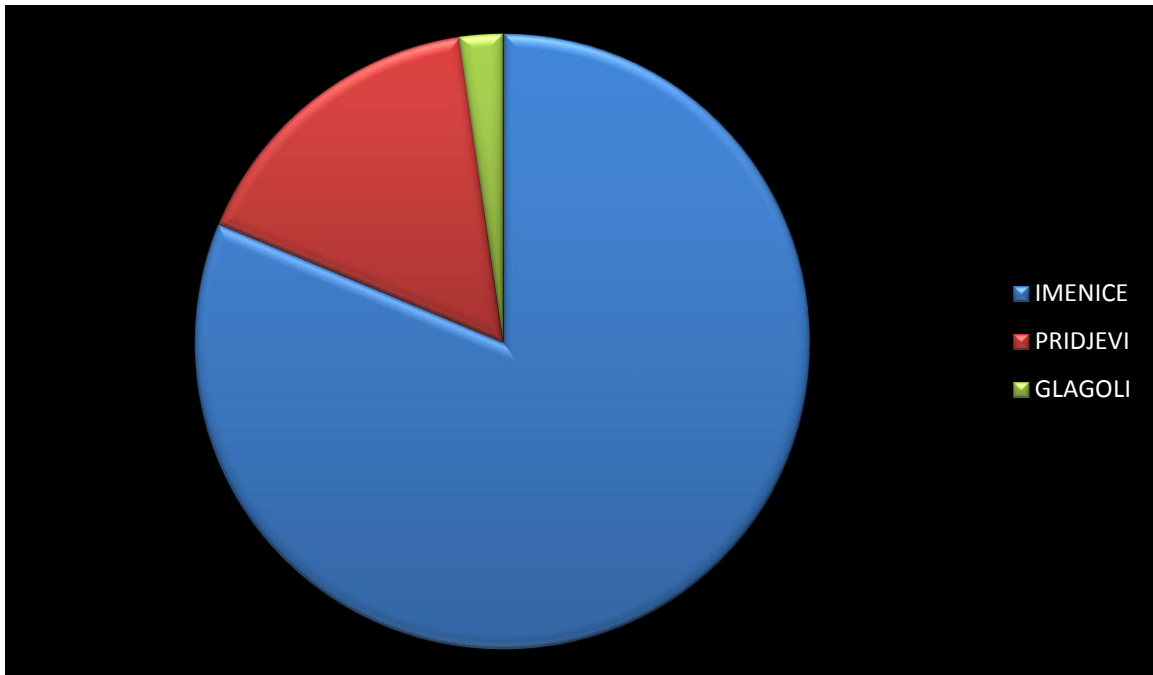
Slika 3.

Prilikom prikupljanja korpusa pratila sam i kojim vrstama riječi pripadaju leksičke inovacije. Daleko je najviše zabilježeno imenica što je bilo i za očekivati. Od ukupnog broja leksičkih inovacija, pridjevima pripada 44, glagolima samo 6, a ostatak leksičkih inovacija pripada imenicama¹⁷. Na četvrtoj slici taj je omjer prikazan i grafički.

¹⁷ Napomena: prilikom brojanja leksičkih inovacija u korpusu, primjere poput, *szamoztojno ladanye (Republik)* brojala sam kao jednu leksičku inovaciju, ali prilikom tvorbene analize raščlanila sam sintagmu na dvije zasebne riječi i na taj način dobila jednu imenicu i jedan pridjev, što bi značilo da vjerojatno u korpusu postoji i više od dvjesto sedamnaest imenica.

Slika 4.

Što se tiče tvorbenih načina, leksičke inovacije većinom su tvorene sufiksalsnom tvorbom, čak 145 inovacija, prefiksalsnom tvorbom tvoreno je 8, prefiksalsno-sufiksalsnom tvorbom isto 8, složeno-sufiksalsnom tvorbom 4, dok je zabilježeno 5 slučajeva čistog slaganja. Ostale riječi nisam tvorbenu raščlanila, jer ih smatram nemotiviranim.

Najčešći sufixi su: -icza (ica); -enye (enje); -ische; -(nich)tvo; -ek; -(i)tel(j); -(ov)nik; -ba; -ost; te -an (najčešći kod pridjeva).

Budući da nije bilo puno primjera prefiksalsne tvorbe, mogu jedino primjetiti da se riječi tvore uglavnom od prijedloga (o, pre).

U tablicama koje slijede prikazana je tvorbena analiza prikupljenih leksičkih inovacija (i oživljenica), a raspoređene su prema jeziku na kojem je ekvivalent u zagradi.

Tablica 1. Prikaz leksičkih inovacija (i oživljenica) s ekvivalentima na latinskom jeziku

GODIŠTE (br. članka)	LEKSIČKA INOVACIJA	EKVIVALENT NA LATINSKOM JEZIKU	TVORBENA RAŠČLAMBA	TVORBENI NAČIN
1835.	otoka	Insule	o+tok	prefiksalna
1.	Szerpna	Juliusa	Szerp+an	sufiksalna
1.	dvorniki	Ministri	dvor+nik	sufiksalna
1.	pravici	lex Salica	prav+icza	sufiksalna
1.	Rujna	Septembra	nemotivirana riječ	/
1.	oproschenye ¹⁸	Amnestiu	oprosch+enye	sufiksalna
1.	zpravische	Cortes	zprav+ische	sufiksalna
2.	naszelischa	Colonie	naszel+ische	sufiksalna
2.	dvornichtvo	Ministerium	dvor+nichtvo	sufiksalna
2.	drugov	Collegih	nemotivirana riječ	/
2.	vszeuchilischah ¹⁹	Universitatih	vsze+uchi+lische	prefiksarno-sufiksalna
2.	veresziu ²⁰	Credit	ver+eszia	sufiksalna
2.	tverdyu	Fort	tverd+ya	sufiksalna
2.	izkuztvo	Experientia	izkuz+tvo	sufiksalna
5.	chlenek ²¹	Articulus	chlen+ek	sufiksalna
5.	prekorupcze	Absolute	nemotivirana riječ	/
6.	poruchka	Nunciama	poruch+ek	sufiksalna
6.	izklyuchenye	Exclusio	izklyuch+enye	sufiksalna
6.	ratogledischa	theatrum belli	rat+o+gledische	čisto slaganje
7.	szrednya czena ²²	Cursus	nemotivirana riječ	/
8.	branitelyom	Tribunus	brani+tel	sufiksalna
8.	Puka	Plebis	nemotivirana riječ	/
-	predmet	objectum ²³	pred+met+Ø	prefiksarno-sufiksalna
10.	odporuchek	Renuncium	od+poruch+ek	prefiksarno-sufiksalna
1837.	uzderžatelj	Conservativi	uzderža+telj	sufiksalna
7.	najamnik	Arendator	najam+nik	sufiksalna
7.	obćenje	Communicatio	obć+enje	sufiksalna
8.	zakonik	Codex	zakon+ik	sufiksalna
10.	seminišće	Seminarium	semi+nišće	sufiksalna
10.	Věće	Consilium	nemotivirana riječ	/
1838.-8.	Sustarešina	Consenior	su+starešina	prefiksalna
9.	podpisivanje	Subscriptio	podpisiva+nje	sufiksalna
1839.-3.	činovnikah ²⁴	Officiales	čin+ovnik	sufiksalna

¹⁸ 1838. godine pojavljuje se u obliku *oproštjenje (Amnestie)*; *oproštenje (Amnestie)*

¹⁹ 1839. godine pojavljuje se u obliku *sveučilištem (universitetom)*

²⁰ U sljedećim brojevima nailazimo na oblik: *veresiu (Kredit)*

²¹ Poslije se pojavljuje u obliku: *chlenkov (artikulushev)*

²² 1838. godine pojavljuje se oblik: *tečaj novacah (Cursus)*

²³ Poslije se javlja u obliku „objekt“

²⁴ Poslije u Novinama nailazimo na oblik: *oficir (činovnik)*

Tablica 2. Prikaz leksičkih inovacija (i oživljenica) s ekvivalentima na njemačkom jeziku

GODIŠTE (br. članka)	LEKSIČKA INOVACIJA	EKVIVALENT NA NJEMAČKOM JEZIKU	TVORBENA RAŠČLAMBA	TVORBENI NAČIN
1835.-1.	ztareshin (kamera)	Kammer der Pairs	ztar+eshina	sufiksalna
1.	poszlanikov (kamera)	Kammer der Deputirten	poszla+nik	sufiksalna
1.	szamoztojno	Republik ²⁵	szamo+ztoj+no	prefiksalno-sufiksalna
-	ladanye		nemotivirana riječ	/
1.	mernika	Ingenieur	mer+nik	sufiksalna
2.	gornya (hisa)	Ober-Haus	gor+nya	sufiksalna
2.	dolnya (hisa)	Unter-Haus	dol+nya	sufiksalna
2.	pizma	Adresse	pis+zmo	sufiksalna
2.	Mlelak ²⁶	Venedig	nemotivirana riječ	/
6.	odvetov	Votumov	nemotivirana riječ	/
6.	sivesha	Proviant	nemotivirana riječ	/
6.	fondi	Staatspapiere	nemotivirana riječ	/
8.	zpremba	Transport	zprem+ba	sufiksalna
10.	toчек	Punktumov	nemotivirana riječ	/
10.	pokliszarzkoj	Deputirten	pokliszar+zki	sufiksalna
-	komori	Kammer	nemotivirana riječ	/
1836.-1.	Kološvar	Klausenburg	nemotivirana riječ	/
1.	štednoga	Sparsam	šted+an	sufiksalna
3.	lučni jaz	Hafendamm	nemotivirana riječ	/
3.	majaci	Leuchthürme	nemotivirana riječ	/
4.	kine	Strapatzen	nemotivirana riječ	/
4.	tešnjavah	Engpässe	tešnj+av	sufiksalna
6.	krinkami	Larven	nemotivirana riječ	/
7.	štedne	Sparkassen	šted+an	sufiksalna
-	kase		nemotivirana riječ	/
7.	železne	Eisenbahnen	želez+an	sufiksalna
	kolomije		nemotivirana riječ	/
8.	zavodski	Hüttenmeister	zavod+ski	sufiksalna
-	upravitelj		uprav+itelj	sufiksalna
8.	bočkah	Tonnen	nemotivirana riječ	/
9.	parovozah	Dampfwägen	par+o+voz	čisto slaganje
9.	cernce	Neger	cern+ac	sufiksalna
10.	parna	Dampfschiff	par+ni	sufiksalna
-	ladja		nemotivirana riječ	/
10.	žala	Werfte	nemotivirana riječ	/
10.	peneznice	Versicherungs-Cassen	penez+nica	sufiksalna
-	obseguranja		obsegura+nje	sufiksalna

²⁵ 1839. godine pojavljuje se kao oblik: *skupnovladom (republikom)*

²⁶1839. godine: *Mlecih (Venedig)*

10.	odra	Gerüst	nemotivirana riječ	/
1837.-1.	suhara	Zwieback	suh+ara	sufiksalna
2.	puškarenjah	Scharmitzel	pušk+ar	sufiksalna
2.	jašacah	Reiter	jaš+ac	sufiksalna
2.	umjeteljni	Kunstreiter	umět+eljni	sufiksalna
-	jašac		jaš+ac	sufiksalna
2.	muža	Mannes	nemotivirana riječ	/
3.	prenapetim	Überspannten	pre+napet	prefiksalna
4.	posětjen	Heimgesucht	posět+jjen	sufiksalna
4.	knjaza	Fursten	nemotivirana riječ	/
5.	izvoznictva	Fuhrwesen	izvoz+ničtvo	sufiksalna
5.	nakazne	Ungeheuer	nakaz+an	sufiksalna
6.	slovstvo	Literatur	slov+stvo	sufiksalna
6.	okladjati (se)	Wetten machen	o+kladjati	prefiksalna
7.	milostinje	Almosen	milost+inja	sufiksalna
7.	miraz	Heirathsgut	nemotivirana riječ	/
7.	izcerpena	Erschöpft	izcerp+en	sufiksalna
8.	Cělovac/Cělovec	Klagenfurt	nemotivirana riječ	/
8.	većina	Majorität	već+ina	sufiksalna
8.	namir	Quittung	namir+Ø	sufiksalna
8.	odlikavale (su se)	Ausgezeichnet	odlik+avati	sufiksalna
8.	zajam	Anleihe	nemotivirana riječ	/
8.	načalah	Principien	nemotivirana riječ	/
9.	Gorica	Görz	Gor+ica	sufiksalna
9.	nevin	Unschuldig	nemotivirana riječ	/
9.	gusari	Piraten	nemotivirana riječ	/
9.	utělenje	Einverleibung	utěl+enje	sufiksalna
9.	dogodovščina	Geschichte	dogod+ovščina	sufiksalna
9.	kraljević	Kronprinzen	kralj+ević	sufiksalna
9.	odvětovati	Stimmen	nemotivirana riječ	/
10.	čast	Theil	nemotivirana riječ	/
10.	pismena	Lettern	nemotivirana riječ	/
10.	prodja	Verschleiss	prod+ja	sufiksalna
10.	bědu	Elend	nemotivirana riječ	/
10.	věcanje	Berathung	věca+nje	sufiksalna
10.	branjenik	Clienten	bran+jjenik	sufiksalna
10.	krunska	Der Krone	krun+ski	sufiksalna
10.	slovutni	Wörtlichen	slov+utni	sufiksalna
-	smisao	Sinne	nemotivirana riječ	/
10.	bodeži	Dolchen	bod+ež	sufiksalna
1838.-1.	nalozi	Commisionen	nalog+nulti	sufiksalna
1.	terg ²⁷	Platz	nemotivirana riječ	/
1.	herpah	Parthien	nemotivirana riječ	/
1.	repnice	Reps-Saamen	rep+nice	sufiksalna
1.	cestovine	Strassen-Mauth	cest+ovina	sufiksalna
1.	brak	Ehe	nemotivirana riječ	/
2.	umetniku	Künstler	umet+nik	sufiksalna

²⁷ Poslije se pojavljuje oblik: *terg (piac)*

2.	noći	Die Nacht	nemotivirana riječ	/
-	nedelje	Sonntag	nemotivirana riječ	/
2.	slavju	Triumpf	slav+je	sufiksalna
2.	zadaću	Aufgabe	zada+ća	sufiksalna
2.	oprovergne	Widerlegen	oproverg+nuti	sufiksalna
2.	predsastniku	Vorgänger	predsast+nik	sufiksalna
2.	vozačamac	Wagenkahn	voz+o+čamac	čisto slaganje
2.	para	Dampf	nemotivirana riječ	/
2.	gorske	Gebirgsflüsse	gor+ski	sufiksalna
-	bujice		buj+ica	sufiksalna
2.	tečenjah	Abschüsse	teč+enje	sufiksalna
2.	poplave	Ueberschwemmung	poplav+a	sufiksalna
2.	jamstvuje	Verbürgt	jamstv+ovati	sufiksalna
2.	Ščavnici	Schemnitz	nemotivirana riječ	/
2.	slazko	Schlesisch	nemotivirana riječ	/
2.	pada	Stöcke	nemotivirana riječ	/
4.	utěleni	Einverleibt	utěl+eni	sufiksalna
4.	carević ²⁸	Thronfolger	car+ević	sufiksalna
4.	omilostio	Begnadigen	o+milost+iti	prefiksarno-sufiksalna
4.	naknadi	Entschädigen	nemotivirana riječ	/
4.	jednačenja	Nivellirungen	jednač+enje	sufiksalna
4.	kopnom	festem Lande	nemotivirana riječ	/
4.	osamnjenosti	Isolirung	osamnjen+ost	sufiksalna
4.	Turfa	Torf	nemotivirana riječ	/
4.	svelne	Näh	svel+an	sufiksalna
4.	vezivne	Stick	veziv+an	sufiksalna
4.	pletivne	Strick	pletiv+an	sufiksalna
4.	odsēnivanja	Schattirung	od+sēn+ivanje	prefiksarno-sufiksalna
4.	leskave	Glanz	lesk+av	sufiksalna
4.	sažne	Teppich	saž+an	sufiksalna
4.	predlikah	Muster	pred+lik	prefiksalna
5.	izveršavajuće	Vollziehende	izveršava+jući	sufiksalna
5.	predprijetnim	Unternehmenden	pred+prijatan	prefiksalna
5.	igrališća	Spielhäuser	igra+lišće	sufiksalna
5.	posobnik	Privatmann	posob+nik	sufiksalna
5.	večjina	Mehrzahl	več+jina	sufiksalna
5.	kacige	Helme	nemotivirana riječ	/
5.	stan	Herberge	nemotivirana riječ	/
6.	děluje	Wirkt	děl+ovati	sufiksalna
6.	predavanja	Tradition	predava+nje	sufiksalna
6.	zastupnika	Vertreter	zastup+nik	sufiksalna
6.	velekrižnikom	Grosskreuz	velekriž+nik	sufiksalna
6.	divonu	Zollhaus	nemotivirana riječ	/
7.	štedionice	Sparkassen	štedi+onica	sufiksalna
7.	čelnici	Häupter	čel+nik	sufiksalna
7.	oběstnie	Übermüthiger	oběst+an	sufiksalna
8.	propovědnik	Prediger	propověd+nik	sufiksalna

²⁸ Poslije se pojavljuje oblik: *cesarevićem* (Thronfolger)

8.	pribitju	Gegenwart	pribit+je	sufiksalna
8.	pribitci	Interessen	pribit+ak	sufiksalna
8.	uložnici	Nische	ulož+nica	sufiksalna
8.	ćudorednost	Moralität	ćudoredn+ost	sufiksalna
8.	ratoboran	Kriegslustig	rat+o+bor+an	složeno-sufiksalna
8.	sobar	Kammerdiener	sob+ar	sufiksalna
8.	jamstvom	Garantie	jam+stvo	sufiksalna
9.	sadružnica	Verbündete	sadruž+nica	sufiksalna
9.	deržavinah	Staatsbürger	deržav+ina	sufiksalna
10.	nadhaljinom	Ueberrock	nad+haljina	prefiksalna
1839.-1.	Sibinja	Hermanstadt	nemotivirana riječ	/
1.	tvorilah	Modelle	tvor+ilo	sufiksalna
1.	posētne	Visitkarten	posēt+an	sufiksalna
-	karte		nemotivirana riječ	/
1.	zapisne	Protokolle	zapis+ni	sufiksalna
-	knjige		nemotivirana riječ	/
1.	skrižalji	Tabelle	nemotivirana riječ	/
2.	bedenu	Ringmauer	nemotivirana riječ	/
2.	Milanskih	Mailänder	nemotivirana riječ	/
2.	Monakova	München	nemotivirana riječ	/
2.	lučba	Chemia	nemotivirana riječ	/
2.	oporuke	Testaments-Vollstrecker	o+poruka	prefiksalna
-	izveršavaoca		izveršava+oc	sufiksalna
3.	prikazatelja	Schauspieler	prikaza+telj	sufiksalna
3.	Vojmira	Weimar	nemotivirana riječ	/
3.	pamučane	Baumwollen-Fabrik	pamuč+ana	sufiksalna
3.	uzbijen	Zurückgeschlagen	uzbi+jen	sufiksalna
3.	ospice	Blattern	nemotivirana riječ	/
3.	pustošenja	Verheerungen	pustoš+enje	sufiksalna
3.	suvrēmenik	Zeitgenosse	suvrēmen+ik	sufiksalna
3.	novine (za)	Kunstzeitung	nov+ine	sufiksalna
-	umētnost		umētn+ost	sufiksalna
4.	Brašova	Kronstadta	nemotivirana riječ	/
4.	ladjoterjih	Schiffbruch	ladj+o+terh	čisto slaganje
4.	železanu	Eisenwerk	želez+ana	sufiksalna
4.	pedesetoletnoga	Jubelfeier	pedeset+o+let+an	složeno-sufiksalna
-	prazdnika		nemotivirana riječ	/
4.	ranarstva	Kirurgie	ranar+stvo	sufiksalna
4.	dobit	Anlegen	dobi+t	sufiksalna
4.	probitakah	Interessen	probit+ak	sufiksalna
4.	vodopadah	Wasserfälle	vod+o+pad	čisto slaganje
4.	perstenovanja	Verlobungsfest	perstenova+nje	sufiksalna
4.	štertinka	Viertel	nemotivirana riječ	/
4.	raži	Korn	nemotivirana riječ	/
5.	knezom	Fürst	nemotivirana riječ	/
5.	lučavske	Leutschauer	nemotivirana riječ	/
5.	trojke	Drillinge	tr+ojka	sufiksalna
5.	štednost	Sparsamkeit	štedn+ost	sufiksalna

5.	grobju	Erlfriedhof	grob+je	sufiksna
5.	ljubične	Violetten	ljubič+an	sufiksna
1840.-4.	Koščike	Kaschauer	nemotivirana riječ	/
4.	naglede	Anstehen	nagled+Ø	sufiksna
1841.-2.	serdobolje	Dysenteria	serd+o+bol+je	složeno-sufiksna
1842.-1.	osličah	Stockfische	nemotivirana riječ	/
1843.-4.	dosetljivost	Witz	dosetljiv+ost	sufiksna
4.	pretêranih	Ultra	pretêr+an	sufiksna
5.	žuljeve	Huhneraugen	nemotivirana riječ	/

Tablica 3. Leksičke inovacije (i oživljenice) s ostalim ekvivalentima

GODIŠTE (br. članka)	LEKSIČKA INOVACIJA	PRILAGOĐENI INTERNACIONALIZAM	TVORBENA RAŠČLAMBA	TVORBENI NAČIN
1835.-2.	kolovozu	Auguztu	kol+o+voz+Ø	složeno-sufiksna
2.	klasznu	Juniu	nemotivirana riječ	/
2.	ztudna	Novembra	nemotivirana riječ	/
2.	grudna	Decembra	nemotivirana riječ	/
5.	zpravische	Parlament	zpravi+sche	sufiksna
5.	szvibnyu	Maju	nemotivirana riječ	/
8.	predszednik	Prezident	predszed+nik	sufiksna
1837.-1.	ožujka	Marcia	nemotivirana riječ	/
8.	sêčanj	Januar	nemotivirana riječ	/
9.	veljača	Februar	nemotivirana riječ	/
10.	knjižnica	Biblioteka	knjiž+nica	sufiksna
1838.-4.	promeru	Diametru	pro+mer+Ø	prefiksno-sufiksna
4.	obertnost	Industria	obert+nost	sufiksna
5.	učilište	Akademi	uči+lište	sufiksna
6.	središno	Centralno	središ+no	sufiksna
7.	opravitelj	Agent	oprav+itelj	sufiksna
4.	ustavu	Institutu	nemotivirana riječ	/

GODIŠTE (br. članka)	LEKSIČKA INOVAČIJA	EKVIVALENT (HRVATSKI DIJALEKT)	TVORBENA RAŠČLAMBA	TVORBENI NAČIN
1835.-1.	brodischa	luke	brod+ische	sufiksalna
4.	tesznyavu	teszni prohod	teszny+ava	sufiksalna
6.	czezata	drum	nemotivirana riječ	/
6.	nakerczan	nalosen	nakercz+an	sufiksalna
8.	rokov	terminov	nemotivirana riječ	/
1836.-1.	kaštigah	globah	nemotivirana riječ	/
3.	domačinstava	indigenata	domač+instvo	sufiksalna
6.	jačam	ječmen	nemotivirana riječ	/
6.	gorčice	muštarde	nemotivirana riječ	/
6.	parokii	Fari	nemotivirana riječ	/
6.	raž	Herž	nemotivirana riječ	/
6.	oves	Zob	nemotivirana riječ	/
10.	samokresi	pištrole	samo+kres+Ø	prefiksarno-sufiksalna
1838.-1.	žitarnice	magazine	žit+arnica	sufiksalna
1.	dražba	licitacia	nemotivirana riječ	/
1.	ječeramah	lajbekah	nemotivirana riječ	/
1.	štacunu	dućanu	nemotivirana riječ	/
2.	učionicah	školah	uči+onica	sufiksalna
2.	nevine	nedužne	nemotivirana riječ	/
2.	podrumima	pivnicama	nemotivirana riječ	/
4.	stupovjem	kolonadom	stup+ovje	sufiksalna
4.	tegu	Delu	nemotivirana riječ	/
4.	kopice	čorape	nemotivirana riječ	/
4.	tananoga	finoga	nemotivirana riječ	/
7.	gospojami	damami	nemotivirana riječ	/
8.	trudna	noseća	nemotivirana riječ	/
9.	lovačke	jagarske	lov+ački	sufiksalna
9.	šećer	cuker	nemotivirana riječ	/
9.	bačavah	lagavah	nemotivirana	/
9.	senat	večništvo ²⁹	več+ništvo	sufiksalna
9.	protektor	pokrovitelj ³⁰	pokr+ovitelj	sufiksalna
1839.-1.	ležir	Tabor	nemotivirana riječ	/
1.	samostan ³¹	Monastir	nemotivirana riječ	/
1.	šarenih	Farbanih	nemotivirana riječ	/
2.	arku	Močalu	nemotivirana riječ	/
4.	novakah	Rekrutah	nemotivirana riječ	/
1841.-4.	hartije	Papira	nemotivirana riječ	/

²⁹ U Novinama se pojavljuje i riječ večništvo, dok je u zagradi riječ senat. U tom slučaju bi večništvo bila novotvorenicica, a senat riječ koja je poznatija čitateljstvu. U ovom konkretnom primjeru, u zagradi je riječ kojom bi se trebala zamijeniti riječ senat u novom hrvatskom jeziku.

³⁰ Isti slučaj kao i u prethodnom primjeru.

³¹ 1840. godine pojavljuje se i oblik: *kloštrom* (*monastirom*)

U Novinama sam još naišla i na riječi u zagradama za koje smatram da su iz engleskog jezika, a to su: *prates (bagage)*, *zbiralich (boroughs)*, *rodov (family)*, *dnevnik (journal)* te *mišić (arm)*.

Nakon provedene analize svih leksičkih inovacija, odnosno oživljenica vidljivo je da se pojavljuje najviše ekvivalenata na njemačkom jeziku, potom slijedi latinski, te u najmanjem broju prilagođeni internacionalizmi te riječi iz hrvatskih dijalekata. Neke se inovacije ponavljaju kroz godišta te sam takve inovacije označila crvenom bojom u tablicama. Primjetila sam kako postoje i riječi koje se poput primjera sa *senatom* i *večništvom*, pojavljuju u oba slučaja – i kao riječ u zagradi i kao leksička inovacija s objasnidbenicom u zagradi. Još neki takvi primjeri su sljedeći: *ležir (tabor) – tabor (ležir)*; *czezta (drum) – drum (czezta)*; *brodische (luka) – luka (brodische)* i sl.

Na kraju analize predstaviti ću još u kolikom se opsegu pojavljuju oživljenice u korpusu, ali to ću prikazati samo okvirno, jer za neke primjere nisam uspjela pronaći odgovor. Riječi sam provjeravala u, već spomenutom, *Hrvatskom jezičnom korpusu* te, ukoliko sam ustanovila da je pojedina riječ najranije zabilježena kod pisaca koji su stvarali prije ilirskog doba, tada sam na nju gledala kao na oživljenicu, odnosno na riječ koja je postojala i prije, a ukoliko je riječ najranije zabilježena kod pisaca koji pripadaju ilirskom razdoblju i kasnijim razdobljima, promatrala sam ih kao leksičke inovacije ilirskog doba. Od ukupnog broja riječi u korpusu za sto pedeset riječi uspjela sam odrediti radi li se o leksičkoj inovaciji ili o oživljenici, s tim da bi se i to trebalo uzeti s rezervom, jer je doista teško prikazati točan podatak o spomenutome. Prema spomenutom broju riječi koje sam uzela u obzir, 70% čine leksičke inovacije, a 30% oživljenice. U svakom slučaju, leksičke inovacije pojavljuju se u znatno većem broju i najočitije su u primjerima gdje se zbog novih pojava i predmeta moralo posegnuti za novim riječima i izrazima te na taj način obogatiti leksik, npr. *ratogledische*, *ratoboran*, *mernik*, *dvorništvo*, *lučba*, *vozočamac* i sl.

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je prikazati u kolikoj su mjeri u Novinama zastupljene leksičke inovacije (i oživljenice). Nakon provedene analize korpusa od 267 leksičkih inovacija vidljivo je kako u Novinama prevladavaju ekvivalenti (objasnidbenice) na njemačkom jeziku. U nešto manjem broju pojavljuju se ekvivalenti na latinskom jeziku, a od 1839. godine više se uopće ne pojavljuju u Novinama ili se pojavljuju vrlo rijetko. Zatim slijede objasnidbenice na hrvatskom dijalektu te prilagođeni internacionalizmi. S obzirom na činjenicu da se prilikom ovog istraživanja obuhvatilo samo prve brojeve Novina od 1835. do 1843. godine, podaci su precizni samo za taj dio Novina. Što se tiče pojavnosti leksičkih inovacija kroz godišta, više-manje se pojavljuju u podjednakom broju, ali od 1839. godine naglo opada broj leksičkih inovacija što je zapravo bilo i za očekivati. Korpus čine pretežito imenice uz vrlo malo glagola te pridjeva. Najčešći tvorbeni način je sufiksna tvorba. Glavni problem s kojim se susretalo u ovom istraživanju je određivanje što je u korpusu leksička inovacija, a što oživljenica. Taj podatak samo je okvirno prikazan, jer, kao što je već spomenuto u analizi, često nije bilo moguće to sa sigurnošću odrediti. U okvirnoj analizi zastupljeno je 70% leksičkih inovacija te 30% oživljenica.

SAŽETAK

U radu su analizirani rječotvorni postupci leksičkih inovacija u tekstovima Ilirskih narodnih novina (odn. Novina horvatzkih) u razdoblju od 1835. do 1843. godine. Prikupljeni se korpus sastoji od 267 leksičkih inovacija (i oživljenica), čija je funkcija bila osigurati semantičku transparentnost teksta pisanog na hrvatskom jeziku. Hrvatski je jezik u vrijeme ilirizma imao još nedovoljno izgrađen leksik, pa su se za potrebe označavanja suvremenih društveno-političkih fenomena ad hoc tvorile nove riječi ili pak oživljavale neke iz pasivnog leksika. Da bi se njihova uporaba lakše implementirala, u tekstovima su popraćeni prijevodnim ekvivalentima, najčešće na njemačkom i latinskom jeziku.

KLJUČNE RIJEČI

Novine horvatzke; Ilirske narodne novine; leksičke inovacije; tvorbeni načini

POPIS LITERATURE

1. Babić, Stjepan, *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*, Velika hrvatska gramatika, Knjiga druga, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2002.
2. Barić, Eugenija; Lončarić Mijo; Malić Dragica; Pavešić Slavko; Peti Mirko; Zečević Vesna; Znika Marija, *Hrvatska gramatika*, 2. promijenjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
3. Moguš, Milan, *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1993.
4. Muhvić-Dimanovski, Vesna, *Neologizmi – problemi teorije i primjene*, FF Press, Zagreb, 2005.
5. Novak, Kristian, *Višejezičnost i kolektivni identiteti iliraca*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Srednja Europa, Zagreb, 2012.
6. Pranjkić, Ivo; Silić, Josip, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
7. Vince, Zlatko, *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 2002.
8. Vitezović Ritter, Pavao, *Lexicon latino-illyricum*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2009.
9. Voltić, Josip, *Bečka pisma (Ričoslovník)*, Pula, Rijeka, 1981.

ČLANCI:

1. Bralić, Snježana; Bezić, Maja; Bilić, Maja, *Leksik svijeta rada: Nove riječi za nove trendove*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu, ožujak 2016.
2. Butković, Ljiljana, *Metodički model obradbe vremenske raslojenosti leksika*, Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, svibanj 2008.
3. Gavranović, Ante, *U borbi za nacionalni identitet*, MEDIANALI - znanstveni časopis za medije, novinarstvo, masovno komuniciranje, odnose s javnostima i kulturu društva, ožujak 2007.
4. Tafra, Branka; Košutar, Petra, *Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku*, Suvremena lingvistika, lipanj 2009.

INTERNETSKI IZVORI:

1. <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=1a7779a8-ef40-4ec3-a675-2372c673a3c3> posjećeno 30. svibnja 2016.
2. <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/Search.aspx> posjećeno 30. svibnja 2016.
3. <http://riznica.ihj.hr/philologic/Cijeli.whizbang.form.hr.html> posjećeno 20. srpnja 2016.
4. <https://www.nn.hr/hr/o-nama/iz-povijesti/> posjećeno 28. srpnja 2016.
5. http://neologizam.ffzg.unizg.hr/o_projektu.html posjećeno 29. srpnja 2016.